

Vlaanderen
is erfgoed

Beschermingsdossier

Sint-Annakapel in Dilbeek

monument met overgangszone

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

Beschermingsdossier:

Sint-Annakapel, Dilbeek (Itterbeek), Plankenstraat zonder nummer –
monument met overgangszone

INHOUDELIJK DOSSIER

Dossiernummer: 4.001/23016/144.1

Joeri Mertens

26/07/2017

INHOUDSTAFEL

1.	Thema	4
1.1.	Vlaamse Rand	4
1.2.	Klein erfgoed	4
1.3.	pijlerkapellen	5
1.3.1.	Typologie	5
1.3.2.	Geschiedenis	6
1.3.3.	Locatie.....	7
1.3.4.	Pijlerkapellen in de Vlaamse rand	7
2.	Beschrijvend gedeelte	8
2.1.	Situering	8
2.2.	Historisch overzicht	8
2.3.	Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken.....	9
2.4.	Fysieke toestand van het onroerend goed	9
3.	Evaluerend gedeelte	9
3.1.	Evaluatie van de erfgoedwaarden	9
3.2.	Motivering van het type bescherming.....	10
3.2.1.	Motivering bescherming als monument	10
3.2.2.	Motivering van de overgangszone	10
3.3.	Motivering van de afbakening van de bescherming	10
3.3.1.	Afbakening beschermd monument.....	10
3.3.2.	Afbakening overgangszone	10
3.4.	Juridische toestand	10
3.4.1.	Onroerend Erfgoed:	10
3.4.2.	Ruimtelijke Ordening:	10
4.	Beheersvisie	11
4.1.	Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed	11
4.1.1.	Beheersdoelstellingen overgangszone	11
4.2.	Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed.....	11
4.3.	Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed	12
4.3.1.	Toelatingsplichten overgangszone	12
5.	Bronnen	12
6.	Bijlagen bij het inhoudelijk dossier	12
6.1.	Omgevingsplan bij de bescherming	12
6.2.	Fotobijlage	13

1. THEMA

In de beleidsbrief 2017¹ voorziet minister Bourgeois onder initiatief 13 het verder inventariseren en opstellen van beschermingsvoorstellen in hanteerbare deelpakketten. Daarbij wordt de Vlaamse Rand genoemd als initiatief volgend op de lopende herinventarisatie.

Dit dossier behoort tot de thematisch-geografische beschermingscampagne 'Klein erfgoed in de Vlaamse Rand' waarin 12 items worden voorgesteld voor bescherming.

1.1. Vlaamse Rand

De 'Vlaamse Rand' omvat de 19 Vlaamse gemeenten die een gordel vormen rond het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, meer bepaald: Asse, Beersel, Dilbeek, Drogenbos, Grimbergen, Hoeilaart, Kraainem, Linkebeek, Machelen, Meise, Merchtem, Overijse, Sint-Genesius-Rode, Sint-Pieters-Leeuw, Tervuren, Vilvoorde, Wemmel, Wezembeek-Oppem en Zaventem.

1.2. Klein erfgoed

Klein erfgoed is volgens de definitie in de Inventaris van het Onroerend Erfgoed² een zeer ruim begrip dat omheiningen, fontein, gedenktekens, kruisen, sculpturen, kapellen, uurwerken, tuinelementen, ... omvat. Kleine erfgoedelementen zijn in het straatbeeld aanwezig, maken het leven aangenamer, zijn uitermate nuttig of functioneren als stiltepunt.

Veel openbaar klein erfgoed staat in nauwe verbinding met het volksgeloof zoals blijkt uit de vele kleine kapellen, wegwijzers, heiligen- en Christusbeelden, standbeelden en fetisjbomen die de Vlaamse stads- en dorpskernen en het platteland sieren.

Er zijn tevens de publieke uitingen van macht zoals de schandpalen, perrons en marktkruisen.

Daarnaast zijn er de grens- en afbakeningspalen, rustbanken, waterputten en pompen, fontein, lantaarns, wegwijzers, kilometer- en mijlpalen, wachthuisjes, geodetische punten, en ander functioneel straatmeubilair.

De herdenkingstekens gelden als collectief geheugen voor historische personen of feiten zoals de beide wereldoorlogen of ongevals- en moordkruisen voor individuen.

Ook op privéterrein, vaak in grote domeinen en parken, kan klein erfgoed voorkomen onder de vorm van tuinpriëlen, keermuren, omheiningen, eendenkooien, sculpturen, ...

Kleine erfgoedelementen zijn echter zo evident in onze leefomgeving dat ze zelden opgemerkt worden. Het is een erfgoedtype dat ook vandaag nog met gelijkaardige moderne typologieën in het straatbeeld aanwezig is. Nog steeds worden er wegwijzers, verlichtingspalen, herdenkingstekens en ongevalskruisen opgericht.

Het zijn fragiele erfgoedelementen die stilletjes verdwijnen net omdat ze klein en evident zijn, omdat hun functie voorbijgestreefd is, omdat ze verplaatst of vervangen worden door nieuwere exemplaren. Van de 7 wegwijzers die sinds 2001 werden geregistreerd in de Vlaamse Rand bleven er anno 2017 nog 5 bewaard; nog in 2007 werd een 17de-eeuws moordkruis gerenoveerd met een volledig verlies van authenticiteit en erfgoedwaarde als gevolg.

Het agentschap Onroerend Erfgoed screende in het voorjaar van 2017 de Inventaris van het Onroerend Erfgoed in Vlaanderen op klein erfgoed op openbaar domein in de Vlaamse Rand. De 56 opgenomen kleine erfgoedelementen vertegenwoordigen alle hoger opgesomde categorieën. Niet betreedbare kapellen die traditioneel tot het 19de en 20ste-

¹ VLAAMS PARLEMENT 2016: 931 (2016-2017) – Nr. 1 ingediend op 21 oktober 2016 (2016-2017) Beleidsbrief Onroerend Erfgoed 2016-2017 ingediend door minister-president Geert Bourgeois [online] <https://docs.vlaamsparlement.be/docs/stukken/2016-2017/g931-1.pdf>, Brussel, 26 (geraadpleegd op 25 mei 2017).

² AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2017: *klein erfgoed* (ID: 237) [online], <https://id.erfgoed.net/thesauri/erfgoedtypes/237> (geraadpleegd op 21 februari 2017).

eeuwse kleine erfgoed worden gerekend zijn niet onderzocht wegens hun specifieke typologie. Zeven relictten werden vroeger reeds wettelijk beschermd.

- Beersel, Kapel de Roode Poort, dorpsgezicht sinds 2004, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/701>.
- Grimbergen, waterpomp uit de 19de eeuw, dorpsgezicht sinds 1997, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/587>.
- Kraainem, standbeeld Joséphine Charlotte, monument sinds 2014, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/1854>.
- Kraainem, standbeeld koningin Astrid, monument sinds 2014, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/1850>.
- Sint-Genesius-Rode, kruis van graaf de Croix, dorpsgezicht sinds 1982, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/1894>.
- Tervuren, beeld van een Afrikaanse olifant, monument sinds 2009, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/12224>.
- Tervuren, pijlerkapel met lindes, landschap sinds 1950, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/836>.

De resterende erfgoedrelictten werden in functie van een potentiële bescherming geselecteerd op basis van volgende criteria: authenticiteit, zeldzaamheid, herkenbaarheid, representativiteit, ensemblewaarde en contextwaarde.

Er worden 12 kleine erfgoedrelictten op openbaar domein, verspreid over de volledige Vlaamse Rand, voorgesteld ter bescherming:

- 2 ongevalskruisen (in Beersel en Sint-Genesius-Rode)
- 1 wachthokje in Tervuren
- 1 kunstwerk in Dilbeek
- 1 grenspaal in Zaventem
- 1 kilometerpaal in Tervuren
- 3 pijlerkapellen (2 in Beersel en 1 in Dilbeek)
- 3 wegwijzers (2 in Sint-Pieters-Leeuw en 1 in Hoeilaart)

1.3. pijlerkapellen

1.3.1. Typologie

'Kapel' is een term die vele ladingen dekt en in de literatuur³ is er geen eensgezindheid naar typologische opdeling. Kapel in de betekenis van 'kleine religieuze ruimte' is een universeel begrip dat in Vlaanderen meestal christelijk / Katholiek geïnterpreteerd wordt.

Etymologisch betekent 'Capella' zo veel als bidvertrek of klein niet parochiaal kerkgebouw bij een burcht, privéwoning, klooster, begraafplaats en dergelijke. Volgens het kerkelijke wetboek is een kapel een plaats die ingezegend werd door een lokale pastoor, ze is niet noodzakelijk publiek toegankelijk terwijl een kerk dat wel is.

³ er wordt op volgende publicaties gesteund:

GEYBELS H. 2004: Het ontstaan en de cultuurhistorische context van kapellen, DIENST CULTUUR PROVINCIE VLAAMS-BRABANT – BREEDBEELD 2004: *Van glorie tot verval? Kapellen en klein historisch erfgoed*, Leuven.

GEYBELS H. 2006: *Kapellen in Vlaanderen*, Leuven.

KLINCKAERT J. 2004: Kapellen en heilige plaatsen volgens het kerkelijk recht, DIENST CULTUUR PROVINCIE VLAAMS-BRABANT – BREEDBEELD 2004: *Van glorie tot verval? Kapellen en klein historisch erfgoed*, Leuven.

LENAERTS T. 2016: *Criterionota betreedbare kapellen* (werkdocument), Onuitgegeven studie, Onroerend erfgoed, Brussel.

DEVRIESE T. 2012: *Het kapeffect continuïteit en evolutie van de typologieën van de kapel tot in een postreligieuze tijd* [online], http://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/002/007/091/RUG01-002007091_2013_0001_AC.pdf (geraadpleegd op 27 maart 2017).

Het woord 'capella' zou voor de eerste keer in 679 gebruikt zijn en vanaf de 12de eeuw staat het voor elk gebedshuis zonder parochierechten. Meestal wordt de term gebruikt voor elk klein sacraal gebouw, al dan niet gewijd of gezegend.

Onroerend Erfgoed deelt kapellen op in drie groepen:

- private kapellen van kloosters, abdijen, kastelen, scholen, rusthuizen, gehuchten, buitenwijken ... die naar gebruik gelijklopend zijn aan de liturgische functie van een kerk maar geen parochiekerk zijn.
- klein erfgoedkapellen omvatten zowel betreedbare als niet-betreedbare kapellen. Devrieze T. noemt al deze kapellen 'veldkapellen'. Ze hebben slechts één doel de herdenking van een feit door het accommoderen van een genadebeeld. Het zijn voornamelijk tekenen van volksgeloof en ze zijn gegroeid, geschonken of opgetrokken door gelovigen op eigen initiatief.
 - Betreedbare kapellen zijn kleinere constructies, vaak met een altaar, stoelen of banken, doch niet gebouwd voor het courant celebreren van de eredienst. De bouwwerken hebben enige omvang en zijn toegankelijk door middel van een deur, deuropening of een (open) portiek.
 - De niet-betreedbare kapellen zijn bouwwerkjes langs de kant van de weg, gevelnissen, muur- of boomkasten, een pijler met daarin een heiligenbeeld, staakkapellen, ...

Volgens Devrieze leiden drie elementen naar het ontstaan van een veldkapel:

- een heiligenverering met aanwezigheid van het beeld van een volksheilige, meestal gerelateerd aan de landbouw, ziekte en gezondheid.
- een ontstaanslegende, eveneens vaak gepaard aan een genezing, bescherming, uit dankbaarheid, herdenking aan een pelgrimstocht, ...
- een markante plaats: grenskapellen, brugkapellen, bronkapellen, mirakelplaats, ...

1.3.2. Geschiedenis

De publicatie *'Van glorie tot verval? Kapellen en klein historisch erfgoed'* citeert Celis uit 1937 die een directe band ziet tussen de Romeinse mijlpaal met afbeelding van een god en de pijlerkapel. Heidense cultusplaatsen werden gechristianiseerd door er boomkapelletjes op te hangen, staakkapellen en wegkruisen te plaatsen. Tegen de 12de eeuw was het wegkruis een alledaags landschapselement. H. Geybels stelt in zijn boek *'Kapellen in Vlaanderen'* dat in de 17de eeuw de evolutie naar de wegkapel op gang komt. Dat wordt in *'Van glorie tot verval? Kapellen en klein historisch erfgoed'* bevestigd. De 18de eeuw wordt in het boek zelfs als een scharnierpunt omschreven. Historische kaarten tonen net in die eeuw een drastische terugloop van het aantal wegkruisen. Zowel Celis als Geybels situeren de eerste stenen kapellen in de 13de of 14de eeuw zonder evenwel voorbeelden te geven.

Na de kastkapellen zijn de staak en pijlerkapellen de oudste vormen van volksdevotie. Ze waren relatief eenvoudig te produceren en vrij goedkoop. Naarmate de populariteit van de heilige groeide werd er een grotere kapel gebouwd. Pas in de 17de eeuw zou de gewoonte ontstaan om toegankelijke kapellen op te trekken. Toen werd de heiligencultus in het kader van de contrareformatie ondersteund met een eerste bloei aan toegankelijke (veld)kapellen als gevolg. De oudste bewaarde toegankelijke kapel in Vlaanderen zou volgens Geybels de Sint-Nicolaaskapel uit Zittaart zijn, gedateerd 1646. Een tweede bloeiperiode ontstaat omstreeks 1830 met een piek midden 19de eeuw waarna de Eerste Wereldoorlog terug een vermindering van het aantal besteedbare kapellen markeert. Dat wordt bevestigd door de Inventaris van het Onroerend Erfgoed waar slechts 12% van de geïnventariseerde kapellen van voor 1830 dateert.

In de loop van de geschiedenis werden bestaande kapellen vernieuwd na oorlogsschade of om meer tegemoet te komen aan de nieuwe eisen van de geloofsuiting. Zo werden ten tijde van de godsdiensttroebelen in de 16de eeuw kapellen vernield die nadien in de 17de eeuw onder de vleugels van de contrareformatie werden heropgericht. Hetzelfde fenomeen

duikt ook op na de Franse Revolutie en na de wereldoorlogen. In bepaalde gevallen lijkt een beeld, crucifix of altaar aan het noodlot ontsnapt te zijn en duikt het na verloop van tijd weer op in een nieuw gebouw. Volgens de historische nota's in de inventarissen blijken neogotische kapellen dikwijls een voorganger te hebben gehad in vroegere eeuwen.

1.3.3. Locatie

Kapellen hebben dikwijls ook een belangrijke betekenis in ruimtelijke context. Geybels wijst er in zijn artikels op dat in een tijd zonder gedetailleerde landkaarten kapellen belangrijke herkenning- en referentiepunten waren.

Ook hier zou een Romeinse traditie aan de basis liggen om op kruispunten, behekste of sacrale plaatsen kapellen op te richten voor de laren of huisgoden. Nog in de 6de eeuw zou bisschop Martinus van Braga er op gewezen hebben dat heidenen geloofden dat kruispunten geliefde plekken waren voor duivels en demonen. Christenen plaatsten vermoedelijk wegkruisen om die plekken te heiligen en hemelse bescherming af te smeken. Het grote officiële pantheon wordt er vaak niet terug gevonden maar wel een hele groep aan volksheligen.

In dat opzicht zijn ze ook verbonden met bomen en bomengroepen en grenzen van eigendommen.

Daarnaast werden wegkruisen en later ook kapellen opgetrokken als expliciete verwijzing naar het christendom en dat vaak op wegen naar een heiligdom zodat de pelgrim, reiziger, gelovige reeds in de gepaste geestesgesteldheid kwam.

1.3.4. Pijlerkapellen in de Vlaamse rand

In de Inventaris van het Onroerend Erfgoed werden 886 pijlerkapellen opgenomen, 147 ervan staan in Vlaams-Brabant waarvan 82 in de Vlaamse Rand. 8 exemplaren in de Vlaamse Rand dateren uit de 18de eeuw.

- Beersel (Alsemberg), Onze-Lieve-Vrouwekapel, Pastoor Bolsstraat, 18de eeuw
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/38860>
- Beersel (Alsemberg), Onze-Lieve-Vrouwekapel, Pastoor Bolsstraat, 1728
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/38861>
- Beersel (Alsemberg), Wit Kapelleke, JB Vandenboschsstraat, 1728
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/304524>
- Dilbeek (Itterbeek), Sint-Annakapel, Plankenstraat, 18de eeuw
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/38986>
- Grimbergen (Grimbergen), Dreefkapel, Prinsenstraat, 1734
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/75255>
- Overijse (Overijse), P.I. Taymansstraat, Wegkapel
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/40471>
- Vilvoorde (Vilvoorde), Sint-Jozefskapel, Vijfhoekstraat, 1722
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/73749>
- Tervuren (Duisburg), Pijlerkapel met lindes, Overijsesteenweg, 1726
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/215676>

In Vlaams-Brabant genieten 7 pijlerkapellen een vorm van bescherming, daarvan zijn er twee gelegen in de Vlaamse Rand:

Tervuren, Pijlerkapel met lindes, landschap sinds 1950

Beersel, Kapel van de Roode Poort, dorpsgezicht sinds 2004

Er wordt voorgesteld om drie natuurstenen 18de-eeuwse pijlerkapellen met een representatieve en opvallende vormgeving te beschermen als monument.

- Beersel, Kapel de Roode Poort, dorpsgezicht sinds 2004
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/701>
- Alsemberg, Onze-Lieve-Vrouwekapel, Pastoor Bolsstraat znr, 1782
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/38861>

- Itterbeek, Sint-Annakapel, Plankenstraat, 18de eeuw, barokstijl
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/38986>

Bibliografie:

BAAS H., MOBACH B. & RENES H. 2005: *Leestekens van het landschap 188 landschapselementen in kort bestek*, Utrecht, 56.

GEYBELS H. 2004: Het ontstaan en de cultuurhistorische context van kapellen, DIENST CULTUUR PROVINCIE VLAAMS-BRABANT – BREEDBEELD 2004: *Van glorie tot verval? Kapellen en klein historisch erfgoed*, Leuven.

GEYBELS H. 2006: *Kapellen in Vlaanderen*, Leuven.

KLINCKAERT J. 2004: Kapellen en heilige plaatsen volgens het kerkelijk recht, DIENST CULTUUR PROVINCIE VLAAMS-BRABANT – BREEDBEELD 2004: *Van glorie tot verval? Kapellen en klein historisch erfgoed*, Leuven.

LENAERTS T. 2016: *Criterionota betreedbare kapellen* (werkdokument), Onuitgegeven studie, Onroerend erfgoed, Brussel.

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2016: *Beschermde klein erfgoed onder de loep* [online], <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/portaal/bericht/267> (geraadpleegd op 21 februari 2017).

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2017: *klein erfgoed (ID: 237)* [online], <https://id.erfgoed.net/thesauri/erfgoedtypes/237> (geraadpleegd op 21 februari 2017).

DEVRIESE T. 2012: *Het kapeffect continuïteit en evolutie van de typologieën van de kapel tot in een postreligieuze tijd* [online], http://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/002/007/091/RUG01-002007091_2013_0001_AC.pdf (geraadpleegd op 27 maart 2017).

2. BESCHRIJVEND GEDEELTE

2.1. Situering

De Sint-Annakapel staat opgesteld in Dilbeek (Sint-Anna-Pede), in de verharde wegberm van de Plankenstraat, ter hoogte van het kruispunt met de Sint-Annastraat.

2.2. Historisch overzicht

Over de barokke 18de-eeuwse pijlerkapel is zeer weinig geweten⁴. Op basis van de vormgeving wordt ze gedateerd in de eerste helft van de 18de eeuw. Ze wordt voor het eerst afgebeeld op deze locatie op de topografische kaart van 1891. De kapel werd in 2001 gerestaureerd.

De Sint-Annakapel is gelegen in Sint-Anna-Pede. Het gehucht werd vermoedelijk in het midden van de 13de eeuw toegewijd aan Sint-Anna. In de late middeleeuwen bezat de kerk drie kapelanijen waarvan er twee voor de heilige Anna. Ter plaatse is het een belangrijke heilige met een Sint-Annastraat, Sint-Annakerk, Sint-Annakapel en Sint-Annakasteel. Er is geen bijzondere reden bekend waarom Pede aan Sint-Anna werd

⁴ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2017: *Sint-Annakapel, Inventaris Onroerend Erfgoed* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/38986> (geraadpleegd op 5 april 2017).

toegewijd. Ongetwijfeld was de heilige Anna als patrones van de vruchtbaarheid, van het gezin, het gewas en het vee van groot belang in de uitgesproken landbouwgemeenschap van Pede.

Geybels vermeldt de devotie tot Sint-Anna slechts zijdelings in zijn boek *Kapellen in Vlaanderen*. Anna, de moeder van Maria is bekend via apocriefe geschriften. Ze wordt vermeld in het proto-evangelie van Jacobus dat ca 150 wordt gedateerd. Anna⁵ fungeert als een pendant van Maria. Maria als moeder-maagd is voor veel vrouwen een onbereikbaar ideaal. Anna daarentegen als grootmoeder en liefhebbende ouder wordt een toonbeeld van vroomheid, kuisheid en toewijding. Haar cultus ontstaat in Byzantium in de 6de eeuw en de eerste verwijzingen in de Nederlanden duiken op in de 9de eeuw. De Annacultus wordt belangrijker naarmate de verstedelijking en burgerlijke samenleving bloeien. Ze wordt dan ook ingeschakeld in de Christelijke huwelijksmoraal met aandacht voor de plaats van de vrouw in de maatschappij. Anna werd aanroepen als beschermster van het huwelijk en celibatairen. Armoede zette ze om in welvaart. Op het platteland werd Anna aangeroepen voor de vruchtbaarheid van gezin, gewas en vee. Zij beschermde ook binnenschippers en zeelieden en hielp tegen de pest.

De cultus rond Anna bloeit in de 15de eeuw vooral in de Nederlanden, het Rijngebied en Noord-Frankrijk. Tijdens en na het concilie van Trente (1545-1563) wordt de Annacultus ontmoedigd omdat ze niet historisch gefundeerd is. Toch krijgt de Heilige Anna van paus Gregorius XIII in 1584 een officiële feestdag. Omstreeks 1600 krijgt de verering kritiek vanuit geestelijke hoek en de voorstelling van Maria als moeder gaat primeren. Toch blijft de Anna-devotie tot diep in de 17de eeuw populair. Daarna groeit de populariteit van de heilige Jozef waardoor tegen de 19de eeuw de Annadevotie zal overgaan naar de devotie voor de Heilige Familie. Die geschiedenis verklaart het beperkt aantal bewaarde kapellen en altaren die aan de heilige Anna zijn gewijd.

2.3. Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken

De barokke 18de-eeuwse pijlerkapel werd opgetrokken uit Doornikse steen. Op een vierkante sokkel steunt een buikig middendeel dat bekroond wordt met een rondboogvormige nis met getralied deurtje. De nis is afgelijnd met een op voluten uitlopende druiplijst. De achterzijde van de nis is afgerond. In de nis staat een recent plaasteren beeld van Sint-Anna-ten-Drieën.

2.4. Fysieke toestand van het onroerend goed

De fysieke toestand van de pijlerkapel is vastgesteld tijdens een plaatsbezoek op 27 februari 2017. De fysieke toestand is op dat moment fotografisch gedocumenteerd. Deze registratie is als bijlage bij het ministerieel besluit gevoegd en geeft een beeld van de toestand van de pijlerkapel op het moment van de bescherming. Behoudens verborgen gebreken, bevindt de pijlerkapel zich in goede bouwfysische toestand. De kapel vertoont de te verwachten slijtsproten als gevolg van een eeuwenlange opstelling in open lucht.

3. EVALUEREND GEDEELTE

3.1. Evaluatie van de erfgoedwaarden

De Sint-Annakapel bezit historische waarde omdat ze een representatief doch zeldzaam voorbeeld is van een 18de-eeuwse pijlerkapel ter ere van de Heilige Anna. Het dorp Pede werd vermoedelijk in de 13de eeuw toegewijd aan de Heilige Anna toen de heilige zeer populair werd. De Heilige Anna was de patroonheilige van de vruchtbaarheid, gezinsleven en celibatairen.

⁵ S.N. s.d.: St. Anna-Te-Drieën, een beeld met een verhaal [online] <https://www.elsloo.info/kleine-monumenten/1824-st-anna-te-drieen-een-beeld-met-een-verhaal> (geraadpleegd op 6 juni 2017).

De kapel werd opgetrokken op het ogenblik dat zowel het kapeltype als de cultus rond de Heilige Anna tanende waren. De kapel staat opgesteld bij de kruising van twee historische wegen, de Plankenlaan en de Sint-Annastraat, een plaats waar van oudsher vaak wegekruisen en kapellen werden opgericht;

De Sint-Annakapel heeft architecturale waarde als een representatief doch zeldzaam voorbeeld van een 18de-eeuwse pijlerkapel in Doornikse steen in late barokstijl. De pijlerkapel behoort tot één van de oudste kapeltypen die de betreedbare kapel vooraf gaat.

3.2. Motivering van het type bescherming

3.2.1. Motivering bescherming als monument

De Sint-Annakapel wordt beschermd als monument met een overgangszone. Het Onroerenderfgoeddecreet definieert een monument als volgt: "een onroerend goed, werk van de mens of van de natuur of van beide samen, met inbegrip van de cultuurgoederen die er integrerend deel van uitmaken, inzonderheid de bijhorende uitrusting en de decoratieve elementen van algemene belang wegens de erfgoedwaarde(n)."

Gezien de bescherming zich beperkt tot de pijlerkapel en zijn architecturale vormgeving wordt er voor een monumentbescherming gekozen.

3.2.2. Motivering van de overgangszone

Gezien de zeer zichtbare opstelling van de pijlerkapel op openbaar domein op de kruising van de Plankenstraat en de Sint-Annastraat wordt een overgangszone voorzien ter vrijwaring van die context.

3.3. Motivering van de afbakening van de bescherming

3.3.1. Afbakening beschermd monument

De afbakening van het beschermd onroerend goed is opgenomen op het plan dat als bijlage bij het ministerieel besluit is gevoegd. Alle kadastrale percelen gevat door de bescherming zijn opgenomen in artikel 1 van het ministerieel besluit.

De bescherming wordt beperkt tot de voetafdruk van de pijlerkapel.

3.3.2. Afbakening overgangszone

De overgangszone wordt beperkt tot het openbaar domein binnen een straal van 2 meter omheen het monument en heeft als doel de inplanting van de pijlerkapel nabij het kruispunt Plankenstraat – Sint-Annastraat te bestendigen, de visuele link met de openbare weg te bestendigen en de pijlerkapel te beschermen tegen visuele vervuiling en bouwfysische bedreigingen in de directe omgeving.

3.4. Juridische toestand

3.4.1. Onroerend Erfgoed:

Op het omgevingsplan in bijlage bij dit dossier zijn de beschermingen opgenomen die in de buurt liggen van het onroerend goed waar dit dossier over gaat.

De Sint-Annakapel werd opgenomen in de Inventaris van het Onroerend Erfgoed onder IDnummer 38986. De kapel is nog niet vastgesteld.

3.4.2. Ruimtelijke Ordening:

De kapel staat in de berm van de Plankenstraat en is conform het gewestplan 25. Halle-Vilvoorde-Asse, koninklijk besluit van 7 maart 1977, gesitueerd in woonuitbreidingsgebied met landelijk karakter.

4. BEHEERSVISIE

4.1. Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed

In het beschermingsbesluit zijn beheersdoelstellingen opgenomen. Je vindt die terug onder artikel 3 van het besluit. De beheersdoelstellingen moeten de zakelijkrechthouders (eigenaars, erfpachthouders, opstalhouders en leasinggevers) en gebruikers op weg helpen om de erfgoedwaarden maximaal in stand te houden of te verbeteren. Ze hebben de optimale verwezenlijking van de erfgoedwaarden voor ogen.

Ze geven richting aan of vormen een kader voor toekomstig beheer van het beschermd onroerend goed. Zakelijkrechthouders en gebruikers dienen rekening te houden met deze beheersdoelstellingen als ze werken wensen uit te voeren aan het beschermd goed. Ook de overheid houdt met deze doelstellingen rekening als ze over deze werken advies moet geven of als ze toelating moet geven voor die werken.

De beheersdoelstellingen spelen in op de erfgoedwaarden, erfgoedelementen en erfgoedkenmerken opgenomen in artikel 2 van het beschermingsbesluit.

Deze bepalingen zijn op maat van de bescherming. Het enige doel van de bescherming is de conservatie van de kapel in zijn huidige vorm op zijn huidige plaats.

4.1.1. Beheersdoelstellingen overgangszone

De overgangszone wenst de plaatsing van pijlerkapel nabij het kruispunt van de Plankenstraat en de sint-Annastraat te benadrukken, de visuele relatie met de straat te bestendigen en de omgeving te vrijwaren van visuele vervuiling en bouwfysische bedreigingen.

4.2. Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed

Voor elk beschermd onroerend goed geldt het actief en passief behoudsbeginsel. Dit betekent dat de zakelijkrechthouders en gebruikers het beschermd goed in goede staat moeten houden door de nodige instandhoudings-, beveiligings-, beheers-, herstellings- en onderhoudswerken uit te voeren en dat het verboden is om een beschermd onroerend goed te ontsieren, te beschadigen, te vernielen of de erfgoedwaarden er van aan te tasten. Het betekent ook dat een zakelijkrechthouder en gebruiker verplicht is het beschermd onroerend goed als een goed huisvader te beheren en het dus niet te verwaarlozen. Alle voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van het beschermd onroerend goed die van toepassing zijn op het beschermd goed zijn opgenomen in artikel 4 van het beschermingsbesluit.

In het Onroerenderfgoeddecreet en Onroerenderfgoedbesluit zijn een aantal algemene voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van beschermd onroerend erfgoed opgenomen. Dat zijn deze:

- het goed als een goede huisvader beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen nemen tegen schade ten gevolge van brand, blikseminslag, diefstal, vandalisme, wind of water;
- de toestand van het goed regelmatig controleren;
- regulier onderhoud uitoefenen;
- onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen nemen in geval van nood.

Om de erfgoedwaarden van het onroerend goed dat met dit besluit wordt beschermd in stand te houden legt het besluit een aantal bijkomende bijzondere voorschriften op. Deze zijn opgenomen in artikel 4 van het besluit.

4.3. Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed

Voor sommige werken aan het beschermd onroerend goed moet een toelating worden gevraagd. Sommige werken kunnen namelijk een negatief effect hebben op de erfgoedwaarden. Voor alle werken die stedenbouwkundig vergunningsplichtig zijn, of waarvoor een verkavelingsvergunning, milieuvergunning of natuurvergunning nodig is vraagt de vergunningverlener (de gemeente of de Vlaamse overheid) advies aan het agentschap Onroerend Erfgoed van de Vlaamse overheid.

Voor een aantal werken die niet vergunningsplichtig zijn, moeten de zakelijkrechthouders en gebruikers, voorafgaand aan de uitvoering van de werken, toelating vragen aan het agentschap Onroerend Erfgoed of aan de erkende Onroerenderfgoedgemeente. Een overzicht van alle erkende onroerenderfgoedgemeenten is te vinden op www.onroerenderfgoed.be.

De werken waarvoor u toelating moet vragen zijn opgesomd in artikel 5 van het beschermingsbesluit.

4.3.1. Toelatingsplichten overgangszone

Elke ingreep in de overgangszone is toelatingsplichtig zodat de beheersdoelstellingen en bijzondere voorschriften zoals hoger verwoord kunnen gerealiseerd worden.

5. BRONNEN

GEYBELS H. 2004: Het ontstaan en de cultuurhistorische context van kapellen, DIENST CULTUUR PROVINCIE VLAAMS-BRABANT – BREEDBEELD 2004: *Van glorie tot verval? Kapellen en klein historisch erfgoed*, Leuven.

GEYBELS H. 2006: *Kapellen in Vlaanderen*, Leuven.

KLINCKAERT J. 2004: Kapellen en heilige plaatsen volgens het kerkelijk recht, DIENST CULTUUR PROVINCIE VLAAMS-BRABANT – BREEDBEELD 2004: *Van glorie tot verval? Kapellen en klein historisch erfgoed*, Leuven.

LENAERTS T. 2016: *Criterionota betreedbare kapellen* (werkdocument), Onuitgegeven studie, Onroerend erfgoed, Brussel.

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2017: *Sint-Annakapel, Inventaris Onroerend Erfgoed* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/38986> (geraadpleegd op 5 april 2017).

DEVRIESE T. 2012: *Het kapeffect continuïteit en evolutie van de typologieën van de kapel tot in een postreligieuze tijd* [online], http://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/002/007/091/RUG01-002007091_2013_0001_AC.pdf (geraadpleegd op 27 maart 2017).

S.N. s.d.: *St. Anna-Te-Drieën, een beeld met een verhaal* [online], <https://www.elsloo.info/kleine-monumenten/1824-st-anna-te-drieen-een-beeld-met-een-verhaal> (geraadpleegd op 6 juni 2017).

6. BIJLAGEN BIJ HET INHOUDELIJK DOSSIER

6.1. Omgevingsplan bij de bescherming

Afzonderlijk monument

6.2. Fotobijlage

De fotobijlage bij het ministerieel besluit bevat alle relevante foto's voor dit dossier. Er is geen afzonderlijke fotobijlage bij het dossier gevoegd.